

Olga Tokarczuk: Alku ja muut ajat

(suom.)Tapani Kärkkäinen, Otava 2007

Risto Niemi-Pynttari

Olga Tokarczukin romaania on sanottu mystiseksi ja uskonnolliseksi teokseksi, käytännössä se liittyy siis puolalaisen katolisen taiteen traditioon. Luonto on yleensä varsin huonosti esillä katolisessa taiteessa, mutta tässä romaanissa se tulee vaikuttavasti esille. Pitkään ihmettelin miksi romaanin nimi viittaa aikaan, jokainen lukukin osoittaa aikaa. Pienen kylän omaperäisten henkilöiden ajan lisäksi omat lukunsa on enkelten ja haamujen ajalla, puiden ajalla. Luonnosta kirjoittamisen kannalta onkin hienoa, että ajassa olevia ei ole rajattu vain ihmisiin. Puiden aika on hämmästyttävää ja eläinten.

Keskityn Tähkään, erääseen romaanin naishahmoista, koska yleisesittelyjä Tokarczukin romaanista löytyy mukavasti.

Tähkä on saanut nimensä siitä, että orpolapsena hän säilyi hengissä keräämällä tähkiä pelloilta. Sellainen myyttinenkin mahdollisuus on, että Tähkä on Tokarczukin versio leivän jumalattaren eli Demeterin myytistä. Tähkä elää kädestä suuhun aivan luonnon perustalla ja vaikuttaa joltain hengissä pysymisen jumalattarelta. Eläinten kanssa Tähkä on koko ajan, hänen mökissään asuu käärme, pöllö ja haarahaukka.

Pisin aika Tähkältä meni käärmeen kesyttämiseen. Hän antoi sille joka päivä maitoa ja pani kullon päivä päivältä sisemmäs taloon. Eräänä päivänä käärme luikerteli Tähkän jalkojen juureen. Hän otti sen käsiinsä ja kaiketi sai sen pään sekaisin lämpimällä ihollaan, joka tuoksui ruoholta ja maidolta.

Käärmeen kanssa asuva nainen ei varmaan ole katolisen uskon lempiasetelma, ja en tiedä oliko Demeterilläkään tekemistä eläinten kanssa, mutta käärmeen kokemus siitä miltä tuntuu löytää ihmisen iho, se on uskomattoman vaikuttavasti kuvattu.

“Käärme kietoutui Tähkän olkapäille ja tuijotti kultaisella katseellaan häntä suoraan silmiin. Hän antoi sille nimeksi Kuita. Kultra rakastui Tähkään. Tähkän iho lämmitti sen kylmää nahkaa ja kylmää käärmeensydäntä. Kultra himoitsi Tähkän tuoksua ja hänen ihonsa samettista kosketusta, jolle ei ollut vertaa maan päällä.

Kun Tähkä otti käärmeen käsilleen, hänestä tuntui että se lakkasi olemasta tavallinen matelija ja muuttui joksikin aivan muuksi, joksikin tavattoman tärkeäksi. Kultra toi Tähkäile lahjaksi metsästämäänsä hiiriä, kauniita maidonvaikeita kiviä joen rannalta ja kaarnankappaleita. Kerran se toi hänelle omenan, ja hän nosti sen kasvojensa eteen ja nauroi, ja hänen naurunsa tuoksui yltäkyläisyydeltä.

– Senkin kiusaaja, Tähkä sanoi käärmeellie hellästi.

Joskus Tähkä heitti Kullalle jonkun vaatteistaan, silloin se kiemurteli hameen sisään ja imi ahnaasti Tähkän tuoksun rippeitä. Kulta odotti häntä kaikkialla, joka ikisellä polulla; se seurasi kaikkia hänen liikkeitään, minne hän ikinä menikään.

Tähkä antoi sen maata päiväsaikaan vuoteellaan. Hän piti sitä kaulallaan kuin hopeista ketjua, vyötti uumansa sillä, käytti sitä rannerenkaana, ja kun Tähkä yöllä nukkui, Kulta katseli hänen uniaan ja vaivihkaa nuoli hänen korvaansa.

Kultra kärsi, kun Tähkä rakasteli Pahan miehen kanssa. Se vaistosi, että mies oli vieras niin ihmisille kuin eläimillekin. Silloin se piiloutui lehtien sekaan tai katseli aurinkoa suoraan silmiin. Auringossa asui Kullan suojeleuskeli. Käärmeiden suojeleuskelit ovat iohikäärmeitä.

Kerran Tähkä oli käärme kaulansa ympärillä menossa niittyjä pitkin keräämään yrttejä joen varrelta. Niityllä hän kohtasi kirkkoherran. Tämä näki heidät ja perääntyi kauhun vallassa.

– Noita! kirkkoherra huusi ja heilutti kävelykeppiään.

– Pysy kaukana Alusta ja Jeszkotiestä ja minun seurakuntalaisistani. Täällä sinä kävelet paholainen kaulallasi! Etkö ole kuullut, mitä Raamatussa sanotaan? Mitä Jumala sanoi käärmeelle? “Ja minä panen vihan sinun ja naisen välille, hän on iskevä sinun pääsi murskaksi, ja sinä olet iskevä häntä kanta-päähän’

Tähkä puhkesi nauruun, nosti hamettaan ja näytti paljasta jalkoväliään.

– Mene pois! Mene pois, saatana! kirkkoherra kiljui ja teki ristinmerkkejä.

Romanssi käärmeen kanssa ei kuitenkaan mennyt pitemmälle. Tähkällä oli kuitenkin aivan erityinen lemmyyö Väinönputken kanssa. Ehkä kasvikuunta muodostuikin Tähkälle läheisemmäksi:

“Vuoden kaksikymmentäseitsemän kesällä Tähkän mökin eteen kasvoi väinönputki. Tähkä seurasi sitä siitä hetkestä lähtien, kun se työnsi maasta paksun, vahvan ja mehevän versonsa. Hän katseli kuinka se avasi suuret lehtensä. Se kasvoi koko kesän, päivästä toiseen, tunnista toiseen, kunnes se ulottui mökin kattoon asti ja avasi sen ylle muhkean sarjakukintonsa.

– No mitäs nyt, kavaljeeri? sanoi Tähkä sille ivallisesti.

– Niin olet tunkenut itseäsi ylöspäin ja taivaita tavoitellut, että siemenesi joutuvat nyt itämään katto-oljilla eivätkä pääse maahan.

Väinönputki oli kaksi metriä korkea ja sen lehdet olivat niin suuret, että ne peittivät alleen jääneiltä kasveilta auringon. Loppukesästä ei yksikään toinen

kasvi kyennyt enää kasvamaan sen lähellä. Mikkelinpäivänä se puhkesi kukkaan, ja kitkeränmakea tuoksu täytti kuumat yöt niin ettei Tähkä saanut unta. Kasvin vahva, suonikas varsi erottui terävästi hopeista kuutamotaivasta vasten. Välillä tuulenvire kahisutti kukintoja, ja niistä putoili pieniä, lakastuneita kukkia. Kahinan kuullessaan Tähkä kohottautui kyynarpaansa varaan ja kuulosteli kuinka kasvi eli. Koko huone oli täynnä viettelevää tuoksua.

Kun Tähkä lopulta nukahti, hänen edessään seisoivat vaaleahiuksinen nuorukainen. Nuorukainen oli pitkä ja roteva. Hänen hartiansa ja reitensä olivat kuin kiillotettua puuta. Kuun kajo valaisi hänet.

— Olen katsellut sinua ikkunasta, nuorukainen sanoi.

— Tiedän. Tuoksusi hullaannuttaa aistini.

Nuorukainen käveli huoneen keskelle ja ojensi molemmat kätensä Tähkää kohti. Tähkä meni niiden väliin ja painoi päänsä leveää, kovaa rintakehää vasten. Nuorukainen nosti häntä hieman niin että heidän suunsa löysivät toisensa. Puoliksi kiinni olevien silmäluomiensa raosta Tähkä näki nuorukaisen kasvot — ne olivat karkeat kuin kasvin varsi.

— Olen halunnut sinua koko kesän, Tähkä sanoi suoraan nuorukaisen suuhun, joka tuoksui karamelleilta, sokeroiduilta hedelmiltä, maalta johon sade lankeaa.

— Ja minä sinua.

He menivät makuulle lattialle ja hankasivat itseään toisiaan vasten kuin heinät. Sitten vainonputki istutti Tähkän reisilleen ja juurtui häneen rytmikkäästi, aina vain syvemmälle, ja lävisti koko hänen ruumiinsa, tunkeutui hänen sisimpiin sopukoihinsa asti ja joi hänen mehuaan. Se joi hänestä aamuun asti, kunnes taivas muuttui harmaaksi ja linnut alkoivat laulaa. Silloin väinönputki värähti, sen kova ruumis kuoli, se muuttui liikkumattomaksi kuin puu. Kukat kahahtelivat ja Tähkän alastomalle, uupuneelle ruumiille putoili kuivia, pistäviä siemeniä. Sitten vaaleahiuksinen nuorukainen palasi takaisin talon eteen, ja Tähkä nyppi tuoksuvia siemeniä hiuksistaan koko päivän.”